

PYHÄNNÄN KUNNAN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA

2017

SISÄLLYS

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Pyhännän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma	1
1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	3
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	5
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot	5
2.2 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	10
2.3 Pyhännän kunnan varhaiskasvatuksen arvoperusta	11
2.4 Oppimiskäsitys	12
2.5 Pedagogisesti painottunut kasvun, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	13
2.6 Laaja-alainen osaaminen	14
2.6.1 Ajattelu ja oppiminen	15
2.6.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	15
2.6.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	16
2.6.4 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	16
2.6.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen	17
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	19
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen	19
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	22
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	24
3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	25
3.3.2 Monialainen yhteistyö	25
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	27
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	27
4.2 Pedagoginen dokumentointi	28
4.3 Monipuoliset työtavat	29
4.4 Leikki kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen lähteenä	31
4.5 Oppimisen alueet	33
4.5.1 Kielten rikas maailma	33
4.5.2 Ilmaisun monet muodot	36
4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme	39

4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	42
4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn	45
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	47
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	47
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	51
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	52
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	54
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	55
6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	55

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Pyhännän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.

Paikallisesti Pyhännällä

- *Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään **Pyhännän kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen** päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa.*
- *Varhaiskasvatussuunnitelma käsitellään ja hyväksytään **sivistyslautakunnassa**.*
- *Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan kunnan nettisivuilla sivistystoimen/ varhaiskasvatuksen sivuilla.*
- *Varhaiskasvatuksen henkilöstö laatii suunnitelman **työryhmänä**: yksi lastentarhanopettaja esiopetuksen ryhmästä, yksi lastentarhanopettaja 3–6-vuotiaiden ryhmästä, kaksi päivähoitajaa 3–6-vuotiaiden ryhmästä, yksi päivähoitaja ryhmäperhepäivähoidosta, yksi omassa kodissaan työskentelevä perhepäivähoitaja, vanhempien edustaja ja päivähoidonjohtaja. Muu henkilöstö osallistuu suunnitteluun tutustumalla työn etenemiseen ja kommentoimalla yhteisissä henkilöstökokouksissa.*
- *Huoltajille järjestetään kysely, jonka tuloksia hyödynnetään suunnittelussa.*
- *Lapset piirtävät itseään kiinnostavista ja mukavista ”touhuista” sekä lasten kanssa keskustellen etsitään toiminnan sisältöjä. Lapset ja huoltajat pääsevät arvioimaan varhaiskasvatuksen toteutumista.*
- *Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmässä käsitellään varhaiskasvatuksen yhteistyökäytännöt sosiaali- ja terveystoimen kanssa.*
- *Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan puolella välissä toimintakautta ja tarvittavia muutoksia /päivityksiä tehdään kerran vuodessa*
- ***Pyhännän kunnan kotoutumissuunnitelma** vuosille 2017–2020 on hyväksytty kunnanvaltuustossa 24.4.2017. Kunnassa kotouttamisen tavoitteena on turvata maahanmuuttajille perustiedot suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta, perusoikeuksista, velvollisuuksista ja työelämästä. Varhaiskasvatuspalvelut suunnitellaan siten, että ne edistävät ja tukevat maahanmuuttajien kotoutumista.*
- *Pohjois-Pohjanmaan **hyvinvointisopimus** vuosille 2013–2017 on hyväksytty 25.3.2013, missä on mainittu kaksipuolainen työmenetelmä lapsen arjen tueksi.*
- *Pyhännän kunnan perusopetuksessa ja esiopetuksessa on siirrytty uusien perusteiden mukaiseen **opetussuunnitelmaan** 1.8.2016*
- *Varhaiskasvatuksessa pyritään joustavaan siirtymiseen esiopetukseen ja esiopetuksesta koululaiseksi.*
- *Perhepäivähoitoa pyritään tarjoamaan jatkossakin pienten lasten hoitomuotona.*

1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmalista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Paikallisesti Pyhännällä

- **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu)** tehdään jokaiselle lapselle kaikissa päivähoitomuodoissa.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen henkilöstön työväline.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään **Daisynet-verkkopalvelussa**.
- Vanhemmat ja varhaiskasvattajat voivat kirjata varhaiskasvatussuunnitelmaan havaintojaan lapsesta, lasta kiinnostavista asioista ja lapsen mielipiteistä ennen huoltajien kanssa käytävää varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelua. Keskustelussa sovitaan yhdessä lapsen kasvun ja kehityksen tavoitteet toimintakausittain.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Paikallisesti Pyhännällä

Kaikille lapsille järjestetään mahdollisuus osallistua kunnalliseen varhaiskasvatukseen lain edellyttämällä tavalla (Varhaiskasvatustaki 36/1973, muutettu L 580/2015). Pyhännällä tarjotaan varhaiskasvatusta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Vanhempien toive varhaiskasvatuksen paikkaa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon.

Perhepäivähoito on ensisijaisesti alle 3-vuotiaiden lasten päivähoitomuoto; omassa kodissaan työskenteleviä perhepäivähoitajia on viisi. Ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään Mesimarjoissa, jonne on keskitetty vuorohoito. Mesimarjoissa on 12 paikkaa. Uuden päiväkodin valmistuttua Mesimarjat muuttuu päiväkotiryhmäksi. Puolukkamäen päiväkodissa on 24 paikkaa pääsääntöisesti 3-6-vuotiaille lapsille. Uuden päiväkodin valmistuttua päiväkotiryhmä siirtyy uusiin tiloihin. Uusi päiväkotirakennetaan koulukeskuksen yhteyteen.

Vanhemmat voivat hakea hoitomuodosta toiseen helmikuun aikana, jolloin ilmoitus varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen hakemisesta julkaistaan kuntatiedotteessa. Muuna aikana toimintamuodon vaihdosta voidaan sopia erikseen. Tutustuminen uuteen varhaiskasvatuksen paikkaan suunnitellaan vanhempien kanssa. Lapsen siirtyessä esiopetukseen käydään vanhempien kanssa keskustelu, jonka pohjalta käydään esiopetuksen henkilöstön kanssa tiedonsiirtopalaveri keväällä.

Varhaiskasvatuksessa on yhteisiä toiminnan suunnittelukokouksia henkilöstölle kuukausittain tai tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen yhteisiä tapahtumia ovat juhlat, vanhempainillat, retket ja ulkoilutapahtumat. Henkilöstön täydennyskoulutus järjestetään tarpeen mukaan 2-3pv/toimintakausi.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustakin mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Laissa säädetty lapsen oikeus varhais-

kasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja päivähoidosta annettuun asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta sekä hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;

- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskas-

vatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tulee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista

leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

Paikallisesti Pyhännällä

Kaikille lapsille järjestetään mahdollisuus osallistua kunnalliseen varhaiskasvatukseen lain edellyttämällä tavalla (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, muutettu L 580/2015). Varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja hallinnosta vastaa sivistyslautakunta. Osastopäällikkönä toimii sivistysjohtaja ja käytännön järjestämisestä vastaa päivähoitojohtaja.

Pyhännän varhaiskasvatuspalvelun toimintamuodot:

- 1) Perhepäivähoito.** *Omassa kodissaan työskenteleviä perhepäivähoitajia on viisi. Perhepäivähoito on ensisijaisesti alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen toimintamuoto.*
- 2) Ryhmäperhepäivähoitoa** *järjestetään yhdessä yksikössä ja sinne on keskitetty vuoroahoito. Uuteen päiväkotiin siirtymisen myötä ryhmäperhepäivähoito muuttuu päiväkotiryhmäksi. Ryhmäperhepäivähoidossa voi samanaikaisesti olla enintään 12 lasta. Henkilöstö 3-4 hoitajaa, joista yksi on päivähoitaja.*
- 3) Puolukkamäen päiväkot** *on 24-paikkainen päiväkot, joka muuttaa koulukeskuksen yhteyteen valmistuvaan uuteen päiväkotiin. Uudessa päiväkodissa on 2 ryhmää 3–6-vuotiaille lapsille ja yksi ryhmä 0–3-vuotiaille lapsille. Puolukkamäen päiväkodissa työskentelee yksi lastentarhanopettaja, kaksi päivähoitajaa, yksi osa-aikainen perhepäivähoitaja ja yksi perhepäivähoitaja ja tarpeen mukaan avustajia. Uuteen päiväkotiin siirryttäessä jokaiseen lapsiryhmään tulee yksi lastentarhanopettaja, 1–2 päivähoitajaa ja tarvittaessa avustajia.*
- 4) Esikouluikäisten** *varhaiskasvatus järjestetään omassa ryhmässään.*

Huoltajien toive lapsen varhaiskasvatuksen toimintamuodosta otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon.

Hoitomuodosta toiseen voi hakea helmikuun aikana, jolloin ilmoitus varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen hakemisesta julkaistaan kuntatiedotteessa. Toimintamuodon tai varhaiskasvatuksen paikan vaihdoksesta voidaan myös sopia erikseen. Tutustuminen uuteen varhaiskasvatuspaikkaan sovitaan ja suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa.

Lapsen siirtyessä esiopetukseen käydään huoltajien kanssa eskari-ikäisen keskustelu ja tiedonsiirtopalaveri käydään esikoulun opettajien kanssa keväällä. Esikouluun meneville järjestetään tutustumispäivä keväällä.

2.2 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

Paikallisesti Pyhännällä

- *Lapsella on oikeus hoitopaikkaan perhepäivähoitoon tai päiväkotiin vanhempainrahakauden päätyttyä.*
- *Vaihtotehtoisesti huoltaja voi valita kotihoidon tuen tai yksityisen hoidon tuen*
- *Hoitopaikkaa tulee hakea neljä kuukautta ennen hoidon alkamista tai mikäli hoidon tarve johtuu työllistymisestä tai opiskelusta viimeistään kaksi viikkoa ennen tarvetta.*

- Varhaiskasvatuksessa voi vaihtaa hoitomuodosta toiseen hakemalla helmikuun aikana avoimeen hakuun tulevia hoitopaikkoja ja esiopetuspaikkoja tai erikseen sovitusti toimintakauden aikana.
- Esikouluun siirtymisen yhteydessä käydään esikoululaisen keskustelut huoltajien kanssa ja keskustelujen pohjalta tiedonsiirtopalaveri varhaiskasvatuksen ja esikoulun opettajien kesken.

2.3 Pyhännän kunnan varhaiskasvatuksen arvoperusta

2.4 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Paikallisesti Pyhännällä

Pyhännän kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa oppimiskäsitys perustuu ajatukseen kokonaisvaltaisesta oppimisesta. Oppimista tapahtuu kaikissa tilanteissa ja etenkin leikillä on siinä suuri merkitys.

Lasten omat kiinnostuksen kohteet ja ideat hyödynnetään toiminnan suunnittelussa oppimisen yhtenä lähtökohtana.

Henkilöstö kannustaa ja innostaa uusien asioiden ja ilmiöiden tutkimiseen ja vastaa lasta askarruttaviin kysymyksiin.

2.5 Pedagogisesti painottunut kasvun, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motiivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruo-

kailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Paikallisesti Pyhännällä

Kasvatus, opetus ja hoito muodostavat kokonaisuuden varhaiskasvatuksessa. Pyhännän kunnan varhaiskasvatustyksiköt ovat kooltaan pieniä, mikä mahdollistaa toisaalta kodinomaisuuden, mutta samalla myös ammattihenkilöstön toteuttaman suunnitelmallisen ja tavoitteellisen pedagogisen toiminnan.

Henkilöstön tulee päivittää osaamistaan säännöllisesti, mikä edesauttaa tietämystä lapsen kokonaisvaltaisen oppimisen ja hyvinvoinnin edistämisestä.

2.6 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojään ja taitojään, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavissa alaluvuissa (2.6.1–2.6.5) kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.6.1 Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.6.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myön-

teisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisien ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.6.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.6.4 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lu-

kutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innotetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistöiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.6.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Paikallisesti Pyhännällä

Pyhännän kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa laaja-alaisen osaamisen kehittymiselle aina esi- ja perusopetuksessa saakka. Laaja-alaista osaamista pyritään vahvistamaan kiinnittämällä huomiota erityisesti oppimisympäristöjen kehittämiseen ja pedagogisen toiminnan laatuun.

Alla olevaan kuvioon on kuvattu laaja-alaisen osaamisen alueet Pyhännän kunnan päivähoidon näkökulmasta.

AJATTELU JA OPPIMINEN

- Yhteiset leikit ja pelit
- Yhteiset keskustelut. Annetaan aikaa lasten kysymyksille.
- Ongelmanratkaisutehtävät
- Monipuolinen leikki (ohjattu leikki, "vapaa" leikki, roolileikki, yhteisleikit)
- Monipuolinen ja rikas leikkiympäristö, mikä houkuttelee lasta leikkimään
- Riittävä, päivittäinen liikunta

KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ITSEILMAISU

- Leikin monipuolinen hyödyntäminen (sääntöleikit, roolileikki, ohjattu leikki, yhteisleikki)
- Yhteiset keskustelut lasten kanssa.
- Juhlat ja yhteiset tilaisuudet.
- Jokapäiväiset arjen tilanteet, kuten ruokailu

OSALLISTUMINEN JA VAIKUTTAMINEN

- Lapset otetaan mukaan yhteisten sopimusten ja sääntöjen laadintaan.
- Lasten yhteistä toimintaa koskevia toivomuksia kuullaan ja heidät otetaan mahdollisuuksien mukaan osalliseksi toiminnan suunnitteluun ja arviointiin.
- Lapsia rohkaistaan esittämään mielipiteensä ja osallistumaan keskusteluun yhteisistä asioista

MONILUKUTAITO JA TIETO – JA VIESTINTÄTEKNOLOGINEN OSAAMINEN

- Lasten saatavilla on vaihtuva valikoima satu-, -kuva- ja tietokirjoja.
- Kynät, paperit ja muovailuvahat ovat lasten käytössä vapaassa käytössä.
- Ohjattu ja vapaa roolileikki kehittävät lasten vuorovaikutustaitoja.
- Lasten kanssa nimetään esineitä ja asioita sekä opetellaan käsitteitä.
- Lasten kanssa käydään erilaisissa kulttuuritapahtumissa (konsertit, teatteriesitykset ym.)
- Apuvälineinä digitaalisessa dokumentoinnissa sekä viestien tuottamisessa
- voidaan käyttää mm. kannettavaa tietokonetta, digikameraa ja älypuhelin.

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA ARJEN TAIDOT

- Turvallisuuteen liittyvät teemaviikot, jolloin tehdään yhteistyötä esimerkiksi pelastuslaitoksen, poliisin ja Liikenneturvan kanssa.
- Arkipäivän tilanteet, joissa ohjataan lapsia toimimaan hyvinvointia edistävällä tavalla:
  - Ruokailu (terveelliset valinnat, lautasmalli)
  - Wc-käynnit (ohjataan huolehtimaan hygieniasta, kannustetaan omatoimisuuteen)
  - Pukeutuminen (sään mukainen vaatetus, kannustaminen ja ohjaaminen omatoimisuuteen)
  - Ulkoilu ja liikunta (liikunnan ja ulkoilun merkitys terveydelle ja hyvinvoinnille)
  - Päivälevot (unen ja levon merkitys jaksamiselle ja hyvinvoinnille)
- Oman kehon ja toisten kehon arvostaminen. (keskustellaan erilaisuudesta, puututaan aina kiusaamiseen)
- Ohjataan päivittäisissä toimissa sekä keskustelujen kautta lapsia tunteiden tunnistamisessa ja niiden ilmaisussa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa:

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöstä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

1) Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun,

yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

2) Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3) Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia

tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

4) Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

5) Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiirettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan risti-riitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Paikallisesti Pyhännällä

Toimintakulttuuria kehitetään kohti yhteistyötä ja osallisuutta. Tavoitteena on lisätä niin lasten kuin vanhempien osallisuutta. Lapsilta tulevat aloitteet huomioidaan ja lasten toiveille annetaan tilaa ja aikaa. Lasten mielipiteiden lisäksi myös heidän omaehtoista leikkiä arvostetaan. Leikkivälineet ovat jatkuvasti lasten saatavilla ja leikkien jatkuvuus sallitaan.

Huoltajien toiveet saadaan näkyville ja kuuluville mm. toiveiden puun kautta. Huoltajat myös arvioivat vuosittain päivähoiton laatua asiakastyytyväisyyskyselyssä. Kyselyn tulokset ovat huoltajien nähtävillä Daisynet-palvelussa sekä varhaiskasvatuspaikoissa. Toimintaa kehitetään tulosten pohjalta. Myös päivittäin käytävät "ovenpielikeskustelut" mahdollistavat huoltajien kuulluksi tulemisen.

Toimintakulttuuria kehitetään jatkuvasti luontevana osana varhaiskasvatuksen arkea – lasten, huoltajien ja varhaiskasvattajien yhteistyönä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kokoontuu säännöllisesti yhteiseen palaveriin, jossa käsitellään ajankohtaisia, varhaiskasvatukseen liittyviä asioita ammatillisesta näkökulmasta.

Esimiehen vastuulla on henkilöstön pedagoginen johtaminen ja riittävään täydennyskoulutukseen ohjaaminen (n. 2–3 koulutuspäivää/vuosi). Esimiehen vastuulla on myös huolehtia henkilöstön riittävyydestä suhteessa lapsilukuun. 0–3-vuotiaiden ryhmässä aikuisia tulee olla yksi neljää lasta kohden ja 3–5-vuotiaiden ryhmässä yksi aikuinen kahdeksaa lasta kohden.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä osiossa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympä-

päristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Paikallisesti Pyhännällä

Pyhännän varhaiskasvatuksessa erilaiset oppimisympäristöt tuovat varhaiskasvatukseen monipuolisuutta. Oppimisympäristöt ovat turvallisia ja muunneltavissa erilaiseen toimintaan. Oppimisympäristöt pitävät sisällään mm. päivähoitopaikan sisätilat sekä piha-alueen, lähiluonnon ja leikki-puistot. Lisäksi tehdään mahdollisesti vierailuja kirjastoon, kirkkoon sekä vanhempien työpaikoille, mitkä ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöissä toimitaan erikoisissa ryhmissä. Erityisesti pienryhmätoiminta on havaittu suotuosaksi lasten keskittymisen ja henkilökohtaisen ohjaamisen kannalta. Pienryhmässä jokaisella on mahdollisuus osallistua aktiivisesti toimintaan ja tulla kuulluksi.

Varhaiskasvatuspaikan sisätilat tarjoavat mahdollisuuksia mieluisaan tekemiseen: liikkumiseen, leikkiin, pelaamiseen, kädentaitojen harjoittamiseen sekä lepoon. Sisätilojen tulee olla esteettisesti miellyttäviä ja uteliaisuutta herättäviä. Leikkivälineet ja materiaalit ovat jatkuvasti lasten saatavilla.

Varhaiskasvatuspaikan piha-alue tarjoaa lapsille mahdollisuuksia leikkimiseen ja liikkumiseen ikätasoon sopivilla välineillä. Luonnonomainen piha-alue tarjoaa myös mahdollisuuden vuodenaikojen tarkkailuun.

Lähiluonto tarjoaa lapsille moniaistisia elämyksiä. Luonnossa käydään leikkimässä, liikkumassa, oppimassa ja retkeilemässä.

Tieto- ja viestintäteknologia on osa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä. Tieto- ja viestintäteknologisia laitteita käytetään jonkin verran Pyhännän varhaiskasvatuksessa. Lasten arkea dokumentoidaan mm. digikameralla, älypuhelimella. Käytössä on myös kannettava tietokone.

Lapsilla on oikeus turvalliseen ja monipuoliseen oppimisympäristöön. Turvallisuuden tunne syntyy, kun lapsi kokee tulleensa kuulluksi ja nähdyksi sekä olevansa tasavertainen toisten lasten kanssa. Yhteisesti sovitut säännöt luovat osaltaan turvallista ja muita kunnioittavaa ilmapiiriä. Jokaisen toimintakauden alussa käydään niin lasten kuin varhaiskasvattajien kanssa läpi varhaiskasvatuspaikan sääntöjä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumi-

sesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2 Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatukseen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatukseen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Paikallisesti Pyhännällä

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja varhaiskasvattajien yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyön perustana on molemminpuolinen kunnioitus. Huoltajien kanssa käydään päivittäin tiedonvaihtoa, yleensä lapsen tullessa hoitoon tai lähtiessä hoidosta. Päivittäin käytävät keskustelut antavat niin huoltajille kuin varhaiskasvattajille tärkeää tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä, mielenkiinnonkohteista, suruista ja iloista.

Jokaiselle varhaiskasvatukseen piirissä olevalle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Huoltajien kanssa käydään varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta keskustelu. Pyhännän kunnassa on käytössä myös Lapset puheeksi -toimintamalli. Lapset puheeksi -keskustelua tarjotaan kaikille 3-vuotiaille, muun ikäisille vain muutostilanteissa tai tilanteissa, joissa huoli on herännyt.

Huoltajat voivat halutessaan osallistua varhaiskasvatuksen toiminnansuunnitteluun mm. toiveiden puun kautta. Toiveiden puu on varhaiskasvatuspaikan eteistilassa. Puuhun voi halutessaan kirjoittaa mahdollisia toiveita ja kehitysehdotuksia. Huoltajille tehdään myös vuosittain asiakastytyväi-

syyskysely. Muita yhteistyökäytänteitä ovat viikkotiedotteet ja erilaiset tapahtumat. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisinä tiedotuskanavina toimivat kasvotusten käydyt keskustelut, tekstiviestit, erilaiset sähköiset palvelut sekä mobiilisovellukset (esim. Daisy, WhatsApp).

Eriyistuentarpeessa oleville lapille tehdään kuntoutussuunnitelma. Lasten huoltaja/huoltajat ovat mukana laatimassa kuntoutussuunnitelmaa.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksen piiristä esikouluun, huoltajien kanssa käydään tiedonsiirtokeskustelu. Jos huoltaja myöntää luvan, siirretään kasvun ja opetuksen kannalta välttämätön tieto eteenpäin. Tiedonsiirroissa ovat läsnä vain ne, jotka ovat vastuussa tiedonsiirtämisestä ja vastaanottamisesta.

Monialainen yhteistyö

Yhteistyötä tehdään mahdollisuuksien mukaan paikallisten toimijoiden kanssa. Pyhännällä yhteistyötä tehdään mm. neuvolan sekä sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden kanssa. Yleensä sosiaali- ja terveystalouksien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu tilanteissa, joissa huoli on herännyt.

Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä on sosiaali- ja terveystalouden kanssa yhteinen yhteistyömuoto. Työryhmä käsittelee lasten ja perheiden tukemiseen liittyviä asioita. Varhaiskasvatusjohtaja osallistuu oman alansa asiantuntijana työryhmän työskentelyyn. Muita työryhmän jäseniä ovat sosiaalijohtaja, sosiaaliohjaaja-koulukuraattori, perhetyöntekijä sekä neuvolan ja koulun terveydenhoitajat. Lastensuojelusta vastaa kunnan sosiaalijohtaja. Sosiaaliohjaaja-koulukuraattori ja perhetyöntekijä toimivat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lastenneuvolan asiakkaina ovat pyhäntäläiset lapsiperheet vauvan syntymästä siihen saakka kunnes lapsi aloittaa koulunkäynnin. Lapset puheeksi -mallin mukainen keskustelu käydään perheeseen ensimmäistä lastaan odottavien vanhempien kanssa.

Muita yhteistyökumppaneita ovat seurakunta (arkipyhäkoulut, joulu- ja kevätkirjasto), yritykset (esim. lahjoitusten kautta) ja kirjasto. Seurakunnan yhteistyökumppaneiden kanssa kokoonnutaan kaksi kertaa vuodessa toiminnan suunnittelun ja arvioinnin merkeissä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toi-

minta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogista toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Paikallisesti Pyhännällä

Lähtökohtana pedagogisessa toiminnassa on aina oppiva ja hyvinvoiva lapsi. Lapsen ikä- ja kehitystaso on otettava huomioon toimintaa suunniteltaessa. Pedagoginen toiminta näkyy varhaiskasvatuksen arjessa ja on lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on tietoista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteuttamiseksi.

Pedagogisen toiminnan viitekehyksen yhtenä osana ovat lapsen mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. Lapset saavat ilmaista omia mielipiteitään ja toiveitaan varhaiskasvatuksessa ja ne otetaan huomioon esimerkiksi järjestämällä lasten "toiveviikkoja". On tärkeää, että lapset saavat tulla kuulluksi ja uskaltavat ilmaista mielipiteitään. Kun toiminta on lapsille mieluista, he myös paremmin seuraavat ohjeita ja oppivat. Pedagogista toimintaa henkilöstö arvioi havainnoinnilla, keskusteluilla sekä dokumenteilla, kuten valokuvilla tai haastattelemalla lapsia. Havainnoinnin tukena on "päivittäisten toimintojen havainnointilomake" (LIITE 1).

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa.

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia.

Paikallisesti Pyhännällä

Pedagoginen dokumentointi on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Dokumentointia suoritetaan monella eri tavalla, kuten esimerkiksi leikkien havainnoinnilla, Vasu-keskusteluilla, valokuvilla, tehtävillä ja lasten piirustuksilla. Kaikki edellä mainitut dokumentointimuodot tallennetaan lapsen kasvun kansioon. Vasu-keskusteluissa esille nousseita tärkeitä lapsen kehitykseen kohdistuvia asioita käydään läpi muiden varhaiskasvattajien kanssa. Pedagogisessa dokumentoinnissa otetaan huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso, kiinnostuksen kohteet, ajattelu, oppiminen ja tarpeet.

Pedagogisella dokumentoinnilla varhaiskasvattajat oppivat tuntemaan lapsen ja ymmärtämään hänen toimintatapansa. Lapsi otetaan huomioon ainutlaatuisena yksilönä ja varhaiskasvatustyöympäristöä sekä toimintatapoja muokataan jokaiselle sopivaksi niin, että se vastaa lapsen tarpeita. Toimintaa suunniteltaessa otetaan huomioon ryhmäkoot ja toimintaa toteutetaan joskus pienryhmissä yksi ryhmä kerrallaan. Näin taataan se, että jokaisella lapsella on mahdollisuus edetä toiminnassaan ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Näin ollen varhaiskasvatusta toteutuu lapsilähtöisesti.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistä-

vät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein keuhollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Paikallisesti Pyhännällä

Varhaiskasvatuksen työtapojen kirjo on laaja. Työtapojen valinnassa on tärkeää ottaa huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso, tarpeet ja edellytykset. Monipuolisiin työtapoihin kuuluvat erilaiset askartelut, pelit, retket sekä ohjattu että omaehtoinen leikki. Leikissä täytyy korostua kiireettömyys ja myös se, että lasten leikkiä arvostetaan. Myös se, että erilaisia leikkivälineitä on tarjolla jokaiselle ja ne ovat helposti saatavilla. Leikki onkin monipuolisista työtavoista kaikkein tärkein. Tärkeää on myös se, että lapsella on aina valmiudet aloittaa mieluinen leikki yksin tai ystävien kanssa sekä mahdollisuus jatkaa sitä myöhemmin.

Työtapojen vaihtelussa hyödynnetään varhaiskasvatushenkilökunnan asiantuntemusta ja osaamista. Henkilöstöllä on oltava herkkyyys tunnistaa myös pienempien lasten tarpeet ja aloitteet sekä suunniteltava työtavat myös pienemmille lapsille soveltuviksi. Esimerkiksi luontoretket/marjaretket soveltuvat mainiosti aivan pienillekin. Pyhännän ainutlaatuisista luontoa pyritään hyödyntämään monella tapaa ja sen kunnioittamista harjoitellaan. Luonnonläheisyys korostuu varhaiskasvatustyössä. Lapset saavat käyttää aistejaan tunnustelemalla kasveja tai keräämällä ja maistelemalla tuttuja, syötäviä marjoja. Vuodenajasta riippuen lapsille järjestetään vihannes- ja marjamaistiaisia.

Työtapaja vaihdellaan riittävän usein ja niitä muokataan jokaiseen tilanteeseen sopivaksi. Pelit ovat opettavaisia ja niitä pelataan aina silloin kun mahdollista. Ohjeiden noudattaminen ja säännöt korostuvat pelejä pelattaessa. Myös muiden huomioon ottamista ja odottamista sekä vuoron antamista harjoitellaan pelatessa. Näiden asioiden opettelu pienestä pitäen on edellytys myönteiselle kehityksen edistymiselle.

4.4 Leikki kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja val-

miuksiansa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

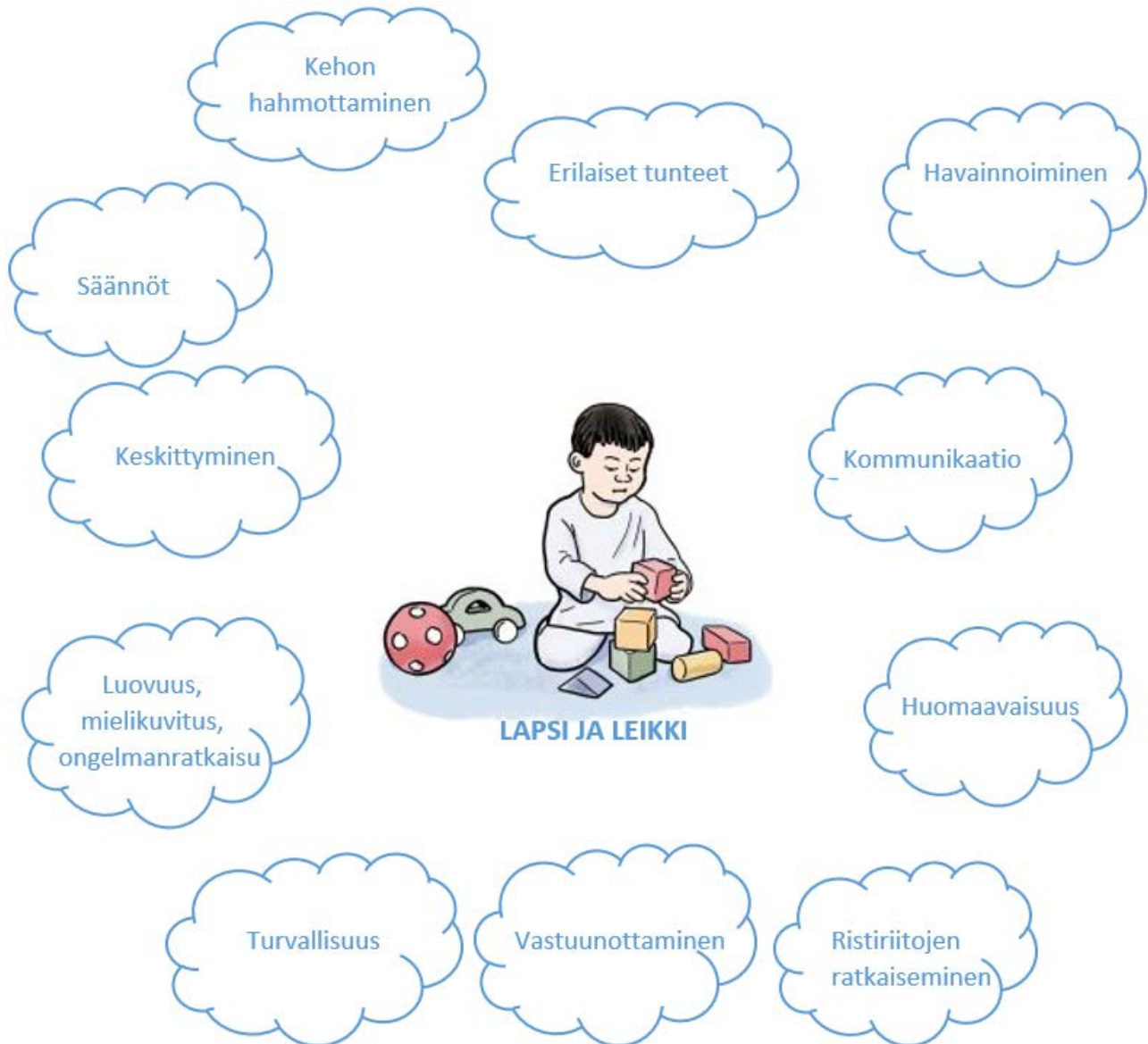
Paikallisesti Pyhännällä

Lasten oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä on ensisijaisesti leikki. Leikissä täytyy korostua kiireettömyys ja jatkuvuus. Jokaisella lapsella täytyy olla mahdollisuus vapaaseen leikkiin. Leikin avulla lapsi tuo julki omat kiinnostuksen kohteensa ja harjoittelee sääntöjä sekä toisten huomioimista. Leikin avulla sääntöjen opettaminen on helppoa myös pienimmille lapsille. Leikki edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista. Se auttaa käsittelemään tunteita ja opettelemaan yhteisöllisyyttä ja sääntöjä. Kasvatushenkilöstön tulee tarkkailla lasten leikkiä.

Varhaiskasvattajien täytyy osoittaa, että he arvostavat lapsen leikkiä ja pitävät sitä tärkeänä. Leikkiä ei sovi kiirehtiä. Lapsen leikille tulee antaa tilaa ja mahdollistaa sen jatkuvuus. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että tilat ja materiaalit sekä välineet antavat mahdollisuuden pitkäkestoiseen leikkiin. Kasvatustyöympäristön tulee olla kannustava ja kasvattajien tulee korostaa leikin merkitystä myös vanhemmille. Huoltajille kerrotaan esimerkiksi pitkään jatkuneesta leikistä, jota lapsi voi mahdollisesti jatkaa kotona.

Leikin dokumentointi on tärkeää. Lasten leikkiä dokumentoimalla kasvatushenkilöstö saa tietoa lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista. Näitä havaintoja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Leikin ohessa sääntöjen opettelu ja ryhmässä toimiminen käy helposti myös pienemmiltä lapsilta.

Seuraava kuvio havainnollistaa asioita, joita lapsi oppii leikkiessään.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja ehytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa.

4.5.1 Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Paikallisesti Pyhännällä

Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Lapsia kannustetaan kommunikoimaan toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lasta tuetaan ilmaisemaan itseään, tunteitaan, ajatuksiaan ja olemaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Käytettävissä on esim. tunnekortit, joiden avulla tunnistetaan erilaisia tunteita ja ilmeitä. Toiminnassa voidaan käyttää esim. Reilusti ryhmässä Muumit (MLL) materiaalia, jonka avulla harjoitellaan sosiaalisia taitoja.

Kielen ymmärtämisen taidot

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavaraston kehittymistä. Kirjojen lukeminen ja kuvista kertominen tukevat lasten sanavaraston kehittymistä. Apuna voidaan tarvittaessa käyttää esim. tukiviittomia, esineitä ja kuvia lisäämään kielen ymmärtämistä.

Puheen tuottamisen taidot

Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Apuna voidaan tarvittaessa käyttää esim. kuvitettua reissuvihkoa lapsen kertomisen tukena. Yhteistyötä tehdään kiertävän erityislastentarhanopettajan, puhe- ja toimintaterapeutin kanssa.

Kielen käyttötaito

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä, ohjeiden kuuntelemista ja oman vuoron odottamista. Huomioidaan lasten kanssa tilanteeseen sopiva äänenkäyttö. Tavoitellaan selkeää puhetta yhdessä. Eläytyminen, huumorin käyttö ja hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja.

Toiminnassa voidaan käyttää esim. loruja, riimejä, satuja, omia tarinoita, rooli- ja sääntöleikkejä.

Kielellinen muisti ja sanavarasto

Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esim. lorut ja laululeikit. Kielellä leikkely, nimeäminen ja lukeminen edistävät kielellisen muistin ja sanavaraston kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja tarinoiden kertominen tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä.

Kielitietoisuus

Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan. Harjoitellaan kirjoittamaan oma nimi tai muita kiinnostavia sanoja.

Käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Kerrotaan tarinoita ja keksitään itse omia juttuja. Lasten kertomuksia dokumentoidaan esim. lasten kasvunkansioon.

Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään esim. kuvia, valokuvia, elokuvia (visuaalinen), kuunteluun keskittyviä (auditiivinen) ja piirtoheitintä ja diakuvia /diasatuja (audiovisuaalinen) viestejä ja tekstejä.

4.5.2 Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Paikallisesti Pyhännällä

Musiikillinen ilmaisu

Musisoinnin ilo on tärkein tavoite. Tavoitteena on myös tuottaa musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Toiminnassa voidaan käyttää apuna esimerkiksi:

- laulupiirtämistä (piirroslaulukirja+CD)
- kehosoitinsatuja
- musiikkiliikuntaa
- musiikkimaalausta

Kuvallinen ilmaisu

Tavoitteena on tekemisen ilon löytyminen ja itseilmaisuun rohkaiseminen. Lapsilla on mahdollisuus kokeilla erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esim. maalaamalla, piirtämällä ja rakentamalla. Toiminnassa voidaan käyttää esimerkiksi:

- luonnon materiaaleja (kävyt, kivet ym.)
- vesi-, liitu-, sormi- ja puuvärejä

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmanratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tunte-
musta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin
avulla. Toiminnassa voidaan käyttää esimerkiksi:

- eri materiaaleja (luonnon- ja kierrätysmateriaalit)
- ohjattuja askarteluja
- ompelukuvia
- repimistä, rypistämistä, taittelua
- luovaa askartelua

Osa materiaaleista ja välineistä on lasten vapaassa käytössä.

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Lapsia rohkaistaan suulliseen ja keholliseen ilmaisuun esim. draaman, tanssin ja leikin keinoin.
Toiminnassa hyödynnetään lasten kirjallisuutta, loruja, runoja ja teatterin eri muotoja. Toiminnas-
sa voidaan käyttää apuna esimerkiksi:

- pöytäteatteria
- satujumppaa
- sadutusta
- vierailuvia musiikki- ja teatteriesityksiä

4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perin-
teiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella
ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön moni-
muotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomus-
ten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toi-
minnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draa-
maa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja
meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovai-
kutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankoh-
taisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Paikallisesti Pyhännällä

Eettinen ajattelu

Eettiset arvot välittyvät lapselle kasvattajan, vanhemman ja lasten vuorovaikutuksessa. Kasvattajan antaman esimerkin ja tuen avulla lapsi oppii oikeita menettelytapoja arkipäivän sosiaalisessa elämässä. Toisten ihmisten kunnioittaminen ja hyvät tavat opitaan ryhmässä.

Lapsille ja aikuisille annetaan työ- ja leikkirauha, toisia autetaan, pyydetään ja annetaan anteeksi, erilaisuutta opetellaan hyväksymään, toisiin suhtaudutaan myönteisesti ja oikeudenmukaisesti, sääntöjä perusteluineen pohditaan yhdessä lasten kanssa.

Kasvattajan johdonmukaisuus ja rauhallisuus on tärkeää rajojen asettamisessa ja tunneilmaisujen kuuntelemisessa.

Sadut, tarinat, lorut ja leikit välittävät eettisiä sisältöjä lapsille.

Katsomuskasvatus

Katsomuskasvatuksen perustana on erilaisten uskontojen ja katsomusten kunnioittaminen. Tiedon lisääminen lapselle vähentää ennakkoluuloja.

Kasvattajan tehtävänä on kuulla lasta, pysähtyä lapsen kysymysten ja ihmettelysten äärelle. Merkittävänä osana katsomuskasvatusta on yhteistyö lapsen perheen kanssa. Avoin keskustelu välittää myös lapselle viestin hänen perheensä kunnioittamisesta. Toimintakauden alussa esim. vasu-keskustelujen yhteydessä otetaan esille perheen katsomus ja siihen liittyvät toiveet.

Varhaiskasvatuksessa seurataan tiiviisti vuoden kiertokulkua juhlapyhien ja niihin liittyvien perinteiden muodossa. Seurakunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön kuuluu esim. arkipyhäkoulut ja kirkkohetket jouluna ja pääsiäisenä.

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Lapset keskusteleivat mielellään omasta perheestään ja itsestään, millaisia he ovat olleet ihan pieninä. Vanhemmat ovat osa varhaiskasvatusyhteisöä, heille tarjotaan mahdollisuutta tulla seuraamaan tai osallistumaan lapsensa päivään.

Lapset kuuntelevat mielenkiinnolla kertomuksia isovanhemmistaan ja menneistä ajoista. Isovanhemmille tai jollekin muulle lapselle tärkeälle henkilölle voidaan järjestää oma vierailupäivä. Suomalaiset perinteet välittyvät esim. kuvien ja esineiden avulla lapsille. Perinneleikit ovat osa kulttuuriamme. Lapsen kasvun kansioon tallentuu osa lapsen historiaa.

Lapsen osallisuutta vahvistetaan kuulemalla lasta ja lapsen mielipiteen huomioimisella.

Mikä minusta tulee isona -ajatuksilla leikittelyllä avataan tietä kohti tulevaisuutta. Mielikuvitusleikeissä lapsi maalailee omaa tulevaisuuttaan. Lähitulevaisuutta pohditaan esim. tutustumalla esiopetustiloihin. Lasten kanssa suunnitellaan tulevaa toimintaa ja heidän mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon. Lapsen kysymyksiin vastaaminen helpottaa muutoksiin valmistautumista.

Mediakasvatus

Media välittää lapsen elämään jatkuvasti uusia sisältöjä. Median välittämät sisällöt siirtyvät usein lasten leikkeihin ja niitä voidaan hyödyntää esim. askarteluissa ja liikunnan suunnittelussa.

Aikuisen tulee havainnoida lasten toimintaa ja vastata lasten kysymyksiin, joissa välittyy ehkä median välittämää pelkoa tai epävarmuutta. Esille nousevia asioita käydään yhdessä läpi lasten ikä ja kehitystaso huomioiden.

Lapsille turvallisesta median käytöstä on hyvä keskustella yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. On myös tärkeää pohtia lasten kanssa, mikä on totta ja mikä tarua. Näin lapsen kriittinen medialukutaito kehittyy.

4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnolli-

sen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelemisen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

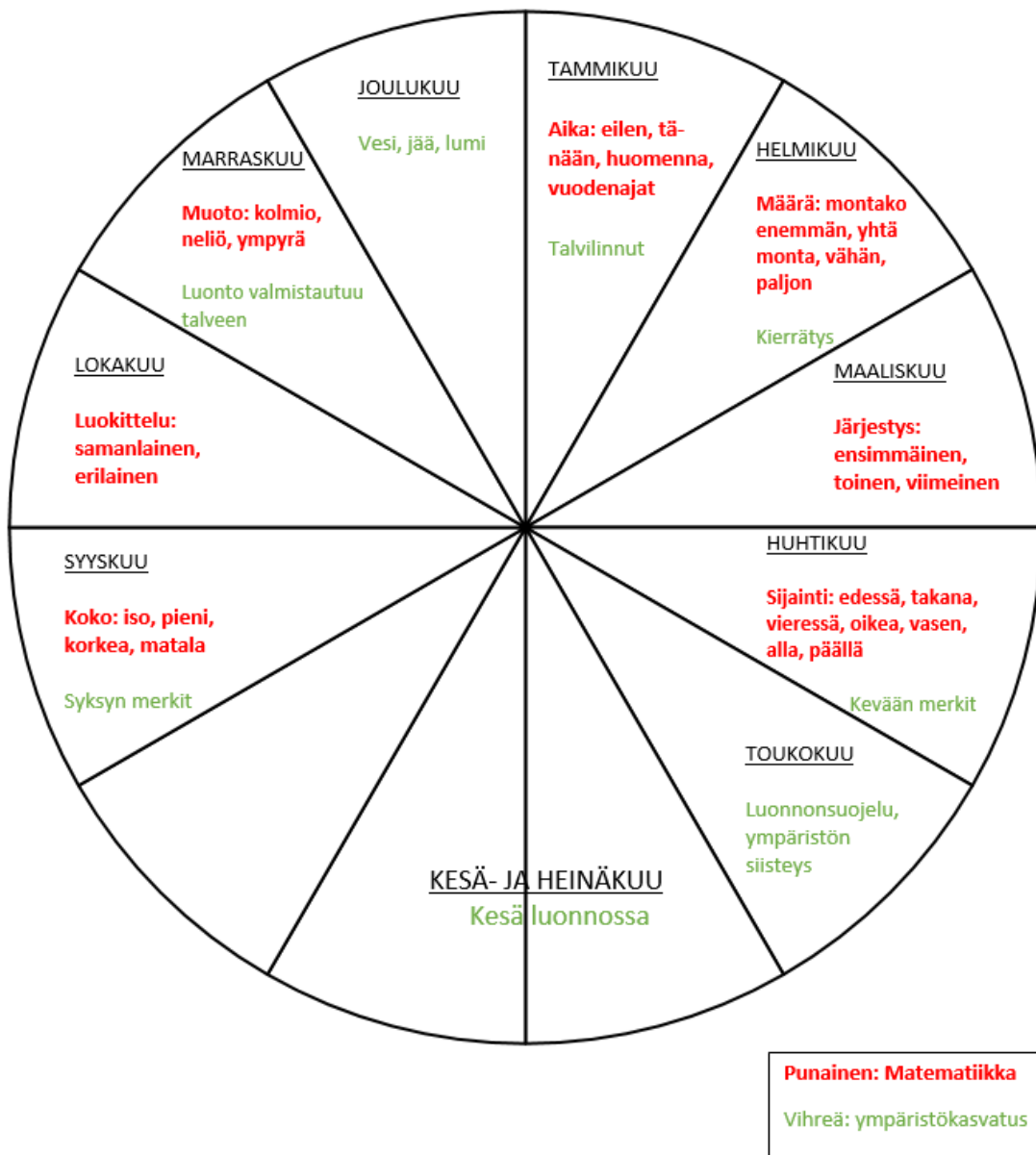
Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Paikallisesti Pyhännällä

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Teknologiakasvatus

- lapsille esitellään erilaisten laitteiden turvallista käyttöä arkipäivän tilanteissa
- roolileikeissä lapset kokeilevat kuvitteellisesti laitteiden toimintoja esim. kodinkoneet, työkalut
- lapsille voidaan antaa kokeiltavaksi ja havainnoitavaksi erilaisia välineitä ja materiaaleja esim. magneetit
- rakentelutarjat vaativat luovuutta ja yhdistelytaitoja, rakentelun pariin ohjataan sekä tyttöjä että poikia tasavertaisesti
- lapsille voidaan tarjota purettavaksi erilaisia käytöstä poistettuja laitteita esim. kelloja

4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kulkemisen vuodenaikojen tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiirettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja maakuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Paikallisesti Pyhännällä

	LIIKUNTA	TURVALLISUUS	RUOKAKASVATUS
ELOKUU	tutustumisleikit, retket lähiympäristöön	mietitään sääntöjä yhdessä lasten kanssa	rauhallinen tunnelma ruokailuhetkissä, hyvät tavat
SYYSKUU	yleisurheilu: juoksu, hyppääminen, heittäminen Varpaat vauhtiin-kampanja		marjat ja sienet
LOKAKUU	kehontuntemus, perusliikuntataidot: kävely, juoksu, hyppääminen, kiipeily	sairauksien ehkäisy, hygienia, pukeutuminen	terveellinen ravinto, juurekset, viljat
MARRASKUU	tasapainotaidot, satu- ja musiikkiliikunta	liikenneturvallisuus	
JOULUKUU	jouluihin satujumppa, tonttuleikit	paloturvallisuus (kynttilät)	joulun ruokaperineet
TAMMIKUU	telineradat, lumileikit		valmistetaan yhdessä ruokaa esim. salaatti
HELMIKUU	perinneleikit, luistelu 4-6 -v.	112-päivään liittyen esim. ensiaputaitoja	leivotaan yhdessä
MAALISKUU	hiihto 3-6 -v.		
HUHTIKUU	palonkäsittelytaidot		
TOUKOKUU	pihapelit, pihaseikkailutapahtuma	liikenneturvallisuus, pyöräilykypärän käyttö	maatila – mistä ruoka tulee
KESÄKUU HEINÄKUU	pihaleikit, mailapelit, retkeily		

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.

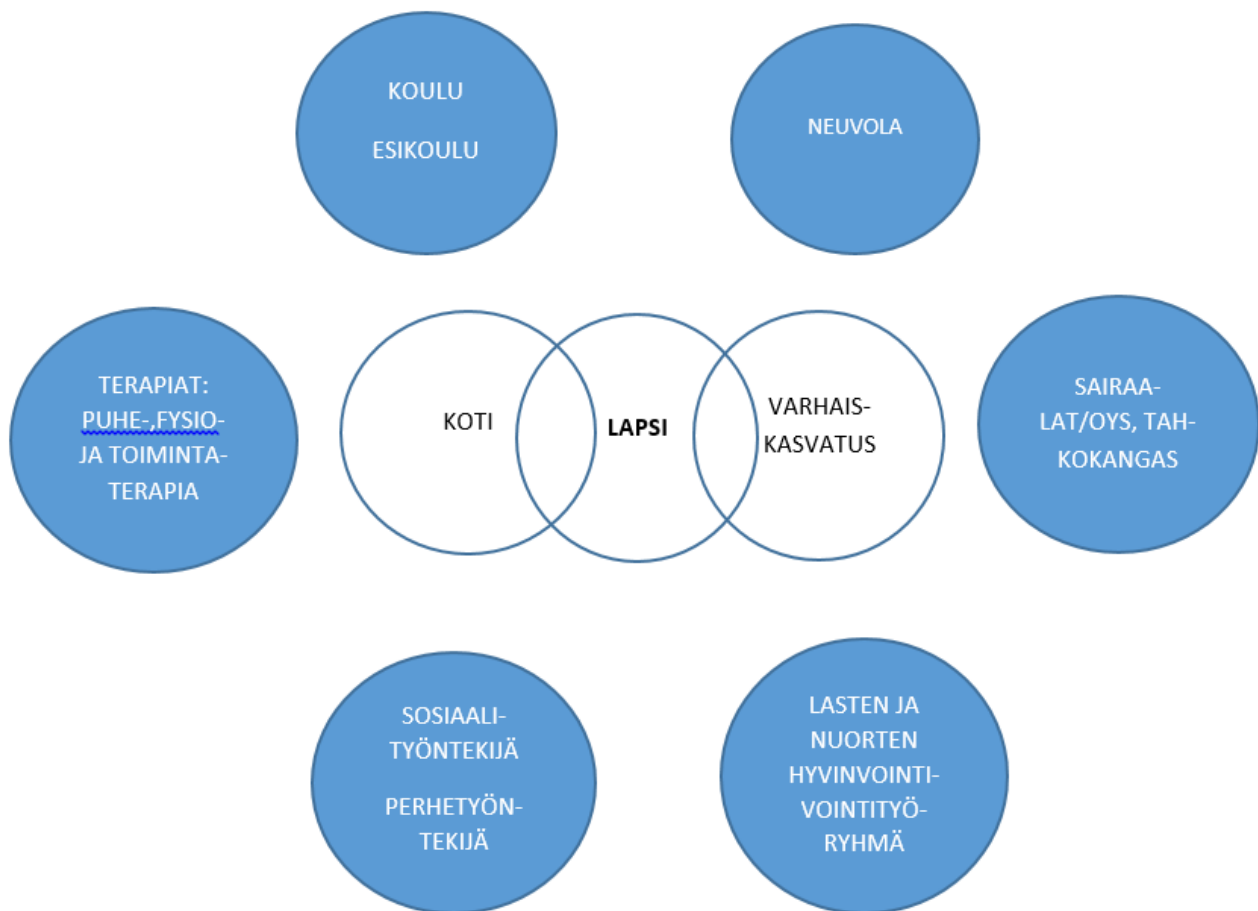
Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsulttiota lapsen tuen järjestämisessä. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Paikallisesti Pyhännällä

*Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki sovitaan yksilöllisesti jokaiselle lapselle huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa, jossa tavoitteet ja tuen tarve kirjataan lapsen **varhaiskasvatussuunnitelmaan**. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään heti varhaiskasvatuksen alussa. Arviointia tehdään lapsen vasun toteutumisesta kerran toimintakaudessa. Lisäksi tarpeen mukaan järjeste-*

tään **erityinen tuki**, joka kirjataan vasuun ja/tai **kuntoutussuunnitelmaan**. Kuntoutussuunnitelma tehdään tarpeen mukaan yhdessä vanhempien/huoltajien, neuvolan terveydenhoitajan, terapeuttien, kuntoutusohjaajan ja sosiaaliohjaajan kanssa. Suunnitelmien arviointia tehdään kerran toimintakaudessa.

Lapsen ja perheen hyvinvointia tukee **Lapset puheeksi** –mallin mukaiset keskustelut, joita tarjotaan 3-vuotiaiden lasten perheille tai tarpeen mukaan jos lapsesta on huoli herännyt esim. perheen kriisitilanteissa. Tarpeen mukaan kartoitetaan perheen kokonaistilanne ja mahdollinen avun tarve.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja suunnittelee ja arvioi yhdessä lastentarhanopettajan ja muun varhaiskasvatushenkilöstön kanssa erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvun ja kehityksen edistymistä.

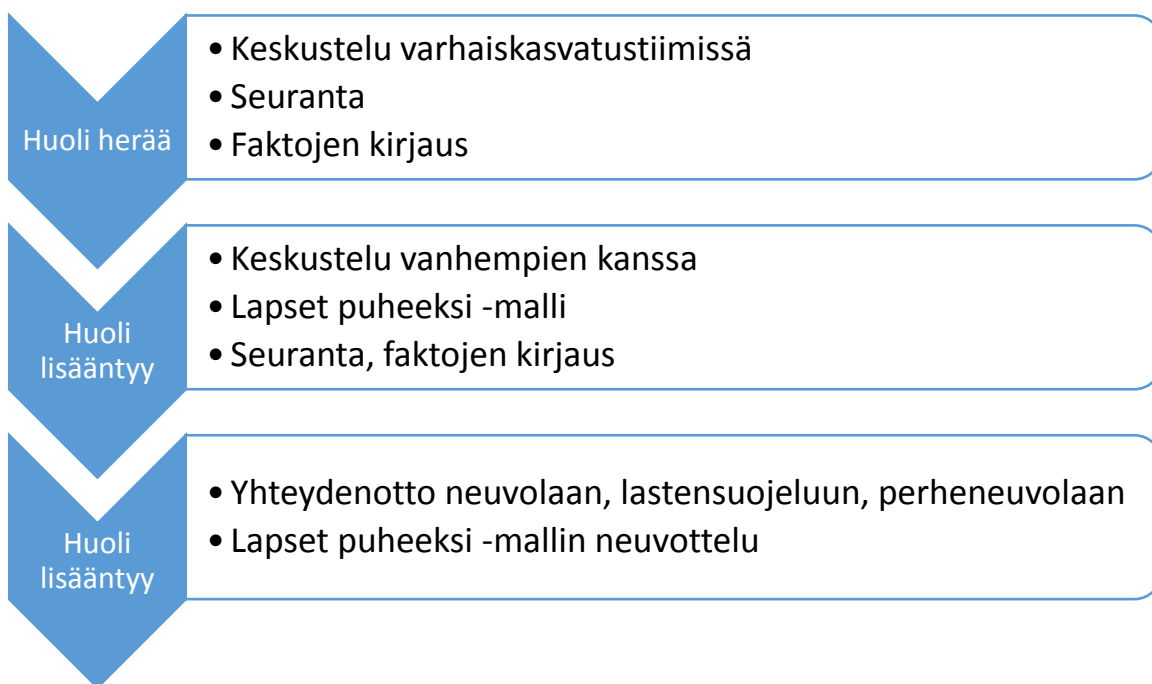
Perhetyöntekijä voi osallistua varhaiskasvatustyössä kasvatustyöhön.

Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä on sosiaali- ja terveystalouden kanssa yhteinen moniammatillinen työryhmä. Työryhmä käsittelee lasten ja perheiden tuen tarvetta lastensuojelun näkökulmasta. Ryhmän jäsenet ovat sosiaalijohtaja, sosiaaliohjaaja-koulukuraattori, perhetyöntekijä ja

neuvolan sekä koulun terveydenhoitajat. Varhaiskasvatuksen asiantuntijana ryhmässä on päivähoitojohtaja.

Lastenneuvolan asiakkaina ovat lapsiperheet vauvan syntymästä siihen saakka kunnes lapsi aloittaa koulunkäynnin. Lapset puheeksi mallin mukainen keskustelu käydään perheeseen ensimmäistä lastaan odottavien vanhempien kanssa tai tarvittaessa.

Toimintamalli huolutilanteissa:

Huolen herätessä havainnoista keskustellaan lapsen ryhmässä varhaiskasvattajien kesken ja miettään tilannetta sekä varhaiskasvatuksen tukikeinoja. Konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja päivähoitojohtajaa.

Lapsi ryhmän vastaava lastentarhanopettajan **keskustelee** huoltajien kanssa huolen aiheesta. Keskustelussa voi olla mukana tarpeen mukaan myös muuta varhaiskasvatuksen henkilöstöä: päivähoitaja, päivähoitojohtaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Tarpeen mukaan otetaan yhteys neuvolaan, perheneuvolaan ja/tai sosiaalityöntekijään. Kun lapsen kasvu ja kehitys on vaarassa häiriintyä, tehdään lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi yhdessä vanhempien kanssa. Lastensuojeluilmoituksesta ilmoitetaan perheelle.

Kiireellisessä lastensuojeluasiassa lapsen turvallisuus on uhattuna. Tilanteissa, joissa lapsen hakija on esimerkiksi päihtynyt tai aggressiivinen, tehdään lastensuojeluilmoitus sosiaalityöntekijälle tai sosiaalipäivystykseen. Myös tilanteissa, joissa lasta ei haeta hoidosta, eikä vanhempia tai muita sovittuja hakijoita tavoiteta, tehdään lastensuojeluilmoitus.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Paikallisesti Pyhännällä

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) kirjataan lapsen tarvitsema tuki. Lapsen vasu tehdään heti hoidon alussa. Mukana ovat huoltajat ja varhaiskasvatuksen opettaja. Tuen tarpeesta riippuen mukana voi olla myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja/tai lapsen avustaja. Tuen tarve päivitetään kerran toimintakaudessa tehtävässä arviointikeskustelussa.

Lapsen tuen tarpeesta riippuen tehdään kuntoutussuunnitelma, jonka laadinnassa ovat mukana huoltajat ja varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja. Tuen tarpeesta riippuen mukana ovat myös lapsen avustaja, kuntoutusohjaaja, puheterapeutti, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, neuvolan terveydenhoitaja, sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja. Kuntoutussuunnitelman mukaisia tavoitteita tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran toimintakaudessa ja lapsen siirtyessä esiopeutukseen tai oppivelvollisuuden piiriin järjestetään tiedonsiirtopalaveri.

Lapset puheeksi -mallin mukaista keskustelua tarjotaan kolme-vuotiaan lapsen vanhemmille tai tarvittaessa.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita jär-

jestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Paikallisesti Pyhännällä

- *Varhaiskasvatuksessa järjestetään tuen tarpeen mukaan lapselle avustaja tai lapsi voi olla lapsiryhmässä kahden paikalla.*
- *Lapsen henkilökohtainen avustaja vastaa lapsen hoitoon liittyvistä käytännön tehtävistä kuten lääkityksestä.*
- *Varhaiskasvatushenkilöstölle järjestetään ohjausta ja neuvontaa lapsen tarvitsemaan lääkinnälliseen hoitoon.*
- *Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut pyritään järjestämään vähintään kaksi päivää kuukaudessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä yhdessä muun varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. Hän vastaa erityistä tukea tarvitsevan lapsen vasun ja/tai kuntoutussuunnitelman laadinnasta. Hän ohjaa ja tukee varhaiskasvatushenkilöstöä.*
- *Toiminnassa käytetään tarpeen mukaan viittomia ja kuvia. Kuvat helpottavat päiväjärjestyksen ja eri toimintojen hahmottamista.*
- *Reissuvihko toimii tarvittaessa yhteydenpitovälineenä lapsen, perheen ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä*
- *Erytistä tukea tarvitsevalle lapselle järjestetään tuen tarpeen mukaan apuvälineitä ja oppimateriaalia.*
- *Tuen tarvetta arvioidaan vasu- ja tai kuntoutussuunnitelman keskusteluissa vähintään kerran toimintakaudessa.*

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Paikallisesti Pyhännällä

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä vanhempien/hoitajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle lapselle. Varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskustelu käydään kerran toimintakaudessa ja tarvittavat muutokset täydennetään suunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan:

- *lapsen mielipide ja toiveet, vanhempien/hoitajien näkemyksiä ja havaintoja lapsesta, varhaiskasvatuksen henkilöstön näkemyksiä ja havaintoja lapsesta*
- *konkreettiset tavoitteet lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi*
- *toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi*
- *tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen*
- *lääkehoidosta sovitut asiat*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja, jota ei saa näyttää sivullisille ja jonka siirtoon toiseen hoitopaikkaan, esiopetukseen tai kouluun tarvitaan aina hoitajien lupa.

6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua.

6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikkötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea.

Paikallisesti Pyhännällä

- *Varhaiskasvatuksen periaatteita ja toimintaa arvioidaan yksittäisen lapsen osalta vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa.*
- *Toiveista, onnistumisista ja kehittämisen kohteista kerätään tietoa eri tavoin lapsilta ja huoltajilta. Tiedonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi hymynaamat, aloitelaatikot, toiveiden puu, lasten piirroukset ja valokuvat.*
- *Asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan toimintakauden lopussa. Kyselyn tulokset julkaistaan Daisynet-verkkopalvelussa.*
- *Arviointia käydään henkilöstön kesken yhteisissä kokouksissa toimintakauden puolivälissä.*

